

Pers Kralı II. Kyros'un (Büyük Kyros) (M.Ö. 559-530) Soyağacı, Ailesi ve İsmi*

Genealogy, Family and Name Of The Persian King Cyrus
II (Cyrus The Great) (559-530 B.C.)

ÖZET

Persler çeşitli boylardan oluşmaktadır ve bu boylardan en soylu olanı Pasargadai boyudur. Pers kralları bu boyun kollarından biri olan ve liderliğini Akamenes'in/Ahameniş'in yaptığı boydan gelmektedir. Mevcut bilgiler Akamenid hanedanının tarihi süreçte iki kola ayrıldığını ve II. Kyros'un soyağacının sırasıyla I. Kambises, I. Kyros, Teispes ve Akamenes'e dayandığını göstermektedir. Antikçağ yazarları II. Kyros'un anne ve babası hakkında birbirinden farklı bilgiler vermektedir. II. Kyros'un kardeşi veya kardeşleri olup olmadığı konusunda arkeolojik ve epigrafik belgelerde ve antik dönem yazarlarının eserlerinde herhangi bilgi bulunmamaktadır. Eldeki veriler II. Kyros'un Casandane ile evliliğinden Kambises ve Bardiya/Smerdis isimlerinde iki erkek, Atossa ile Artystone isimlerinde ise iki kız çocuk sahibi olduğunu göstermektedir. Mevcut kaynaklar Kyros isminin köken olarak Persçeye dayandığına dair bazı ipuçları vermektedir. Kyros isminin kaynaklarda "Güneş" anlamına geldiği önerilmektedir. Bunların yanı sıra Kyros isminin yalnızca bir insan ismi olarak kullanılmayıp Antikçağ'da ırmak, ova ve şehir ismi olarak da kullanıldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: II. Kyros, Büyük Kyros, Akamenid Hanedanı, Persler, Pers İmparatorluğu, Eski İran

ABSTRACT

The Persians consisted of several phratries and one of the most deep root phratries was regarded as the Pasargadai. Persian kings were drawn from these phratries whose leader was Achaemenes/Haxāmaniš. The present research indicates that the Achaemenid dynasty was divided into two branches and the family tree of Cyrus II consisted respectively of these following kings: Cambyses I, Cyrus I, Teispes and Achaemenes. Ancient authors provide very different information about Cyrus II's mother and father. Neither in archeological or epigraphical documents nor in works of ancient authors, contain any information as to whether Cyrus II had had siblings. The documents show that Cyrus II had two sons (Cambyses and Bardia/Smerdis) and two daughters (Atossa and Artystone) through his marriage with Casandane. There are some clues which show that the origin of Cyrus comes from Persian. It is argued that the textuak record supports the view that the name of Cyrus has an etymology related to "Sun". Furthermore, it is possible to see that the name Cyrus is used as a geographical name for a river, a plain and a city.

Key Words: Cyrus II, Cyrus the Great, Achaemenian Dynasty, The Persians, The Persian Empire, Ancient Iran

Eray KARAKETİR

Selçuk Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Tarih Programı Yüksek
Lisans mezunu.
karaketireray@hotmail.com

"Ben Kyros'um, evrenin
kralı, büyük kral, güçlü
kral, Babil'in kralı, Sümer
ve Akad'in kralı, dünyanın
dört bir yanının kralı,
Kambises'in oğlu, büyük
kral, Anşan şehrinin kralı,
Kyros'un torunu, büyük
kral, Anşan şehrinin kralı,
Teispes'in neslinden gelen,
büyük kral, Anşan şehrinin
kralı, ebedi krallığın
soyundan."

Eser Geçmişi

11/08/2016'da başvuru alındı, 11/10/2016'da
kabul edildi, 25 Aralık 2016' da yayınlandı.

Paper History

Received on 11/08/2016, Accepted on
11/10/2016 Published on 25 December 2016

DOI:

<http://dx.doi.org/10.21551/jhf.281923>

*Bu makale, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı'nda 2015 yılında tamamladığım
Selçuk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri
Kordinatörlüğü tarafından desteklenen 14203003
proje numaralı "Pers Kralı II. Kyros (Hayatı, Şahsiyeti ve
Siyasi Faaliyetleri)" isimli yayınlanmamış yüksek lisans
tezinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Giriş

İsimleri ilk kez M.Ö. 9. yüzyılın ortalarına tarihlenen Asur metinlerinde geçen Persler,¹ M.Ö. 2. Binyıl başlarında Hazar Denizi'nin doğusundan gelerek Urmiye Gölü çevresine yerleşmişlerdir. Daha sonra batıdan Asurluların, doğudan ise İskitlerin saldırılarıyla M.Ö. 9. yüzyılın başlarında Zagros vadilerine inmişler ve Elam Krallığı'nın merkezi olan Susa şehrinin (Resim-1) kuzey doğusundaki Anşan şehri (Tell Malyan) (Resim-2) civarına yerleşmişlerdir.² Medler ile birlikte İran coğrafyasına gelen Persler, bu coğrafyada bir süre Med hâkimiyeti altında yaşamışlardır.³ Mevcut kaynakların yetersiz olması dolayısıyla Perslerin erken tarihine dair ayrıntılı bilgilere ulaşılamamaktadır. İleride konuyla ilgili yeni kaynaklar ortaya çıktığında Perslerin ilk dönemleri detaylı şekilde incelenebilecektir.⁴

Elam Krallığı'nın Asurlular tarafından yıkılması sonucunda Persler, Basra Körfezine komşu dağlık bölgelere doğru ilerlemişlerdir.⁵ Persler bu dönemde de Medlerin idaresi altında yaşamayı sürdürmüşlerdir.⁶ Ancak bir süre sonra II. Kyros'un (M.Ö. 559-530) liderliğinde ayaklanan Persler M.Ö. 550 tarihinde Medlerle yaptıkları savaşı kazanarak Pers İmparatorluğu'nun (M.Ö. 550-330) temelini atmışlardır.⁷

Persler siyasi varlıkları boyunca bütün Yakındoğu'yu ve ayrıca İndus Vadisi'nden Kuzey Yunanistan'a, Orta Asya'dan Güney Mısır'a kadar uzanan diğer bölgeleri egemenlikleri altında tutmuşlardır. Farklı kültürlerden oluşan halkları iki yüz yıl boyunca başarıyla bir arada tutmayı başaran Persler bu özellikleriyle Yakındoğu tarihinde hoşgörüyü ön plana çıkarmışlardır.⁸ Persler gösterdikleri büyük mücadelelere rağmen Yunanistan'a egemen olmayı başaramamışlar ve bir süre sonra gerilemeye başlamışlardır.⁹ Eski gücünü kaybeden Pers İmparatorluğu'na son darbeyi Makedonya Kralı Büyük İskender (M.Ö. 356-323) vurmuş ve Pers İmparatorluğu M.Ö. 330'da tarih sahnesinden çekilmiştir.¹⁰

- 1 J. P. Mallory, *Hint-Avrupalıların İzinde*, (Çev. Müfit Günay), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2002, s. 62; V. Diakov ve S. Kovalev, *İlkçağ Tarihi*, (Çev. Özdemir İnce), Yordam Kitap Basın ve Yayın, C. 1, İstanbul, 2008, s.214
- 2 Hasan Bahar, *Eskiçağ Uygarlıkları*, Kömen Yayınları, 2. Baskı, Konya 2011, s. 297-298; Nazmi Özçelik, *İlk Çağ Tarihi ve Uygarlığı*, Nobel Yayın Dağıtım, 5. Baskı, Ankara 2010, s. 91.
- 3 Özçelik, a.g.e., s. 91.
- 4 Louis D. Levine, *Geographical Studies in the Neo-Assyrian Zagros-II*, *Iran*, Vol. 12, 1974, s. 99-124.
- 5 Diakov ve Kovalev, a.g.e., s. 216; Bu bölge Eski Yunanlılar tarafından "Persis" olarak isimlendirilen ve yaklaşık olarak bugünkü Fars eyaletini kapsayan bölgedir. Bakınız: Arif Müfit Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 9. Baskı, Ankara 2011, s. 253.
- 6 Özçelik, a.g.e., s. 91.
- 7 Charles Freeman, *Mısır Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları*, (Çev. Suat Kemal Angı), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2003, s. 90.
- 8 Josef Wiesehöfer, *Antik Pers Tarihi*, (Çev. Mehmet Ali İnci), Telos Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 25.
- 9 Marc Van de Mieroop, *Antik Yakındoğu'nun Tarihi İÖ 3000-323*, (Çev. Sinem Gül), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2006, s. 325.
- 10 Gürcan Polat, Anadolu'da Pers Heykeltıraşlığı, *Aktüel Arkeoloji*, S. 25, 2012, s. 80.

1. II. Kyros'un Soyağacı

Persler soylarının dayandığı Akamenes'ten¹¹ (yaklaşık M.Ö. 685-650) dolayı birçok bilim insanı tarafından Akamenidler/Ahamenişler olarak adlandırılmaktadır.¹² Bu adlandırmanın oluşmasında Akamenes'in çeşitli tarihi kayıtlarda Perslerin atası olarak geçmesi etkili olmuştur. Akamenes adı, altın bir levha üzerindeki Persçe bir yazıtta¹³, Pers Kralı I. Darius'un (M.Ö. 522-486) Behistun Kitabesi'nde¹⁴, (Resim-3) II. Kyros'un başkenti Pasargadai'daki (Resim-4) yazıtlarda¹⁵ ve Herodotos'un Tarih'inde geçmektedir.¹⁶

Pasargadai'daki yazıtlarda "Ben Akamenidli Kyros'un" ifadesi yer almaktadır. Bu ifade, bu yazıtların II. Kyros döneminde yazılmış olduğunu düşündürse de genel kanı bunların I. Darius döneminde yazıldığı yönündedir.¹⁷ I. Darius bu yazıtlarda hem Akamenes'e hem de II. Kyros'a vurgu yaparak krallığının meşruiyetini güçlendirmeyi amaçlamıştır. Çünkü Pers devlet geleneğinde hükümdarın Pers soyundan gelen bir Persli olması temel bir gerekliliktir.¹⁸

Çivi yazılı kitabelerin dışında antik kaynaklar da Perslerin soyu hakkında bize bilgi vermektedir. M.Ö. 5. yüzyılda yaşamış Antikçağ yazarlarından Herodotos'a göre, Persler çeşitli boylardan oluşmaktadır ve bu boylardan en soylu olanı Pasargadai boyudur. Pers kralları bu boyun kollarından biri olan Akamenidlerden gelmektedir.¹⁹ Diğer bir Antikçağ yazarı Ksenophon'a göre ise II. Kyros'un babasının soyu Perseus'a²⁰ dayanmaktadır.²¹

II. Kyros, Silindir Kitabe'sinde (Resim-5) kendi soyağacını şu şekilde vermiştir:

"Ben Kyros'um, evrenin kralı, büyük kral, güçlü kral, Babil'in kralı, Sümer ve Akad'ın kralı, dünyanın dört bir yanının kralı, Kambises'in oğlu, büyük kral, Anşan şehrinin kralı, Kyros'un torunu, büyük kral, Anşan şehrinin kralı, Teispes'in neslinden gelen, büyük kral, Anşan şehrinin kralı, ebedi

11 Yunan yazar Claudius Aelianus (M.S. 175 -235), Akamenes'in bir kartal tarafından beslenip büyüdüğüne söylemektedir. Bakınız: Pierre Briant, *From Cyrus to Alexander A History of the Persian Empire*, Eisenbrauns, Winona Lake, Indiana 2002, s. 110-111.

12 Amelie Kuhrt, *Pers İmparatorluğu, Aktüel Arkeoloji*, S. 25, 2012, s. 24. Ayrıca bakınız: Roland G. Kent, *Old Persian: Grammar, Texts, Lexicon*, American Oriental Society, New Haven, Connecticut 1950.

13 Olivier Casabonne, *Akamenid İmparatorluğu. Arkeoatlas*, S. 6, 2007, s. 24.

14 Briant, *From Cyrus...*, s. 16; Bruce Lincoln, *Religion, Empire, and Torture: The Case of Achaemenian Persia, with a Postscript on Abu Ghraib*, The University of Chicago Press, Chicago & London 2007, s. 4.

15 Briant, *From Cyrus...*, s. 111; François Vallat, *Darius: Le Grand Roi, Le Palais de Darius à Suse, (Direction: Jean Perrot)*, Presses de l'université Paris-Sorbonne, Paris 2010, s. 58; Lincoln, a.g.e., s. 5.

16 Herodotos, *Herodot Tarihi*, (Çev. Müntekim Ökmen), Remzi Kitabevi, İstanbul 1983, III. 75-VII. 11.

17 David Stronach, *Cyrus and Pasargadae, Cyrus the Great An Ancient Iranian King*, (Edited by: Touraj Daryaei), Afshar Publishing, Santa Monica 2013, s. 70-71; Vallat, *Darius...*, s. 58; Briant, *From Cyrus...*, s. 111.

18 Amelie Kuhrt, *Eskiçağ'da Yakındoğu Yaklaşık M.Ö. 3000-330*, (Çev. Dilek Şendil), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009, s. 396.

19 Herodotos, a.g.e., I. 125.

20 Yunan mitolojisinde Zeus ile Danae'nin oğlu olan Perseus, Medusa'yı öldürmesi dolayısıyla ön plana çıkmaktadır.

21 Ksenophon, *Kyros'un Eğitimi (Kyrou Paideia)*, (Çev. Furkan Akderin), Alfa Yayınları, İstanbul 2007, I. 2.

krallığın soyundan.”²²

Bu bildirisinde II. Kyros, Akamenes'ten bahsetmez ancak daha önce bahsettiğimiz etkenler neticesinde Perslerin soyu Akamenes'e dayandırılmaktadır. Akamenes'le ilgili durumu açıklamak için I. Darius'un Behistun Kitabesi'ne bakmamız gerekmektedir. I. Darius bu kitabesinde şöyle söylemektedir:

“Ben Darius, büyük kral, kralların kralı, Pers ülkesinin kralı, halkların kralı, Hystaspes'in oğlu, Arsames'in torunu, Akamenidli Darius'um. Kral Darius der ki: Babam Hystaspes'tir, Hystaspes'in babası Arsames'tir, Arsames'in babası Ariaramnes'tir, Ariaramnes'in babası Teispes'tir, Teispes'in babası Akamenes'tir. Bu yüzden bize Akamenidler derler. O halde uzun zamandan beri asiliz biz. Uzun zamandan beri kraliyet soyuyuz. Kral Darius der ki: Ailemden sekiz kral daha önceden krallığı yönetti ben de dokuzuncusuyum. İki soydan gelen dokuz kralız biz.”²³

I. Darius bu kitabesinde kendisinden önce iki soydan gelen sekiz kralın hüküm sürdüğünü belirtmiş ancak bu kralların hepsinin ismini vermemiştir. Babası Hystaspes'in hükümdarlık yapmadığı dikkate alındığında, Akamenes (yaklaşık M.Ö. 685-650), Teispes (yaklaşık M.Ö. 650-620), Ariaramnes (yaklaşık M.Ö. 620-590) ve Arsames (yaklaşık M.Ö. 590-559) olmak üzere dört kral göze çarpmaktadır. I. Darius'un bahsettiği sekiz kraldan ikisinin II. Kyros'un Silindir Kitabe'sinde belirttiği ve Akamenes ve Teispes'ten sonra kral olan I. Kyros (yaklaşık M.Ö. 620-590) ve I. Kambises (yaklaşık M.Ö. 590-559) olduğu anlaşılmaktadır.²⁴ Geriye kalan iki kralın ise II. Kyros (M.Ö. 559-530) ve onun oğlu II. Kambises (M.Ö. 530-522) olduğu görülmektedir.²⁵ Ayrıca Herodotos'un verdiği bilgilerde Pers Kralı Kserkses (M.Ö. 486-465) atalarının isimlerini sayarken I. Darius'u Pers hanedanının dokuzuncu kralı olarak göstermektedir.²⁶ Bilim insanları, Pers kraliyet hanedanının bu şekilde iki soy tarafından meydana getirilmesini Teispes'in krallığı iki oğlu yani I. Kyros ve Ariaramnes arasında paylaşmış olması ihtimaliyle açıklamaktadır (Resim-6).²⁷

II. Kyros'un soyu ile ilgili fikir yürütmemizi sağlayan unsurlardan birisi de onun Silindir Kitabe'sinde kendisine verdiği “Anşan şehrinin kralı” unvanıdır. II. Kyros, Nabonidus Kroniği'nde (Resim-7) hem “Anşan Kralı Kuraş” hem de “Parsu Kralı Kuraş” şeklinde²⁸; Sippar Silindiri'nde (Resim-8) ve Ur'daki tuğlalar arasında bulunmuş olan

22 Irving Finkel, Translation of the Cyrus Cylinder, *Cyrus the Great An Ancient Iranian King*, (Edited by: Touraj Daryae), Afshar Publishing, Santa Monica 2013, s. 80; R. J. van der Spek, *Cyrus the Great, Exiles and Foreign Gods: A Comparison of Assyrian and Persian Policies on Subject Nations, Extraction and Control: Studies in Honor of Matthew W. Stolper*, (Edited by: Michael Kozuh, Wouter F. M. Henkelman, Charles E. Jones and Christopher Woods), Oriental Institute of the University of Chicago, Chicago 2014, s. 262; Pierre Briant, *Cyrus the Great, Cyrus the Great An Ancient Iranian King*, (Edited by: Touraj Daryae), Afshar Publishing, Santa Monica 2013, s. 3-4.

23 Briant, *From Cyrus...*, s. 16; M. A. Dandamayev, *A Political History of the Achaemenid Empire*, E. J. Brill, Leiden 1989, s. 5; Vallat, *Darius...*, s. 57.

24 François Vallat, *Cyrus l'usurpateur*, *Topoi*, Vol. 1, 1997, s. 431.

25 Vallat, *Darius...*, s. 57.

26 Herodotos, a.g.e., VII. 11.

27 Briant, *From Cyrus...*, s. 110; Vallat, *Cyrus...*, s. 423; Dandamayev, a.g.e., s. 5.

28 Matt Waters, Parsumas, Ansan, and Cyrus, *Elam and Persia*, (Edited by: Javier Álvarez-Mon and

çivi yazılı belgede ise “Anşan Kralı Kuraş” biçiminde geçmektedir.²⁹ Ayrıca I. Darius’un Behistun Kitabesi’nde “Anşan” ifadesi yer almaktadır.³⁰ Bu noktada öncelikle Anşan ve Parsu hakkında bilinenlerden yola çıkmamız gerekmektedir.

Günümüzde İran’ın Fars eyaletinde yer alan Şiraz şehrinin 46 kilometre kuzeyindeki Malyan köyünde bulunan ve ismini bu köyden alan Malyan arkeolojik yerleşmesinde 1975-1978 tarihleri arasında Chicago Doğu Enstitüsü tarafından yapılan kazılar neticesinde burasının antik Anşan şehri olduğu anlaşılmıştır.³¹ Farklı yorumlar olmakla birlikte genel kabul gören görüş göre Anşan, Elam Krallığı’nın önemli bir şehridir ve Elam Krallığı’nın Asurlular tarafından yıkılmasının ardından Perslerin yerleşimine sahne olmuştur.³² Persçede “Parsa”, Yunancada ise “Persis” olarak ifade edilen Parsu’nun ise günümüzdeki Fars eyaletine karşılık geldiği fikri benimsenmiştir.³³ Perslerin siyasi oluşumlarının ilk başlarında Anşan ve Parsu’nun iki ayrı Pers krallığı mı yoksa günümüzdeki Fars eyaletinin kapsadığı coğrafyaya verilen iki ayrı isim mi olduğu konusunda bilim insanları farklı düşüncelere sahiptir.

II. Kyros ve I. Darius’un tarihi kayıtlarında belirttikleri üzere iki farklı kraliyet hanedanına mensup olmalarından dolayı Anşan ve Parsu’nun iki farklı Pers krallığı olduğu düşüncesi ağır basmaktadır. Mevcut kaynakların yetersizliği dolayısıyla Anşan ve Parsu’nun iki ayrı Pers krallığı olduğu düşüncesi şimdilik bir varsayımdan öteye geçememektedir. Bu varsayımın tek dayanağı ise I. Darius’un Behistun Kitabesi’dir. Hem II. Kyros’un hem de I. Darius’un, Teispes’in soyundan geldikleri göz önünde bulundurulursa ilk Pers krallığını kuran Teispes’in, kurduğu bu krallığı II. Kyros ve I. Darius’un hanedanlıklarına vermek üzere ikiye böldüğü düşünülebilir.³⁴ Böylelikle II. Kyros’un hanedanı Anşan’da egemenlik kurarken I. Darius’un hanedanı da Parsu’da hüküm sürmüştür. II. Kyros, M.Ö. 559’da iki Pers krallığı olan Anşan ve Parsu krallıklarını birleştirerek Persleri bir çatı altında toplamıştır. Yaptığımız bu değerlendirmeler neticesinde II. Kyros’un soyağacının sırasıyla I. Kambises, I. Kyros, Teispes ve Akamenes, şeklinde olduğunu görmekteyiz.

Mark B. Garrison), Eisenbrauns, Winona Lake, Indiana 2011, s. 287; Amelie Kuhrt, *The Persian Empire: A Corpus of Sources from the Achaemenid Period*, Routledge, New York 2008, s. 50; J. Hansman, Anshan in the Median and Achaemenian Periods, *The Cambridge History of Iran*, Vol. 2, 1985, s. 34.

29 Maria Brosius, *Women in Ancient Persia 559-331 BC*, Clarendon Press, Oxford 1996, s. 46.

30 Waters, *Parsumas...*, s. 287.

31 William M. Sumner, *Early Urban Life in the Land of Anshan: Excavations at Tal-e Malyan in the Highlands of Iran*, University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, Philadelphia 2003, s. 2; Kuhrt, *The Persian Empire...*, s. 47; D. T. Potts, *Cyrus the Great and the Kingdom of Anshan, Birth of the Persian Empire*, (Edited by: Vesta Sarkhosh Curtis and Sarah Stewart), I.B.Tauris & Co Ltd, London-New York 2005, s. 21; Dandamayev, a.g.e., s. 4; Heidemarie Koch, *Medes and Persians, Persian Antiques Splendor Mining Crafts and Archaeology in Ancient Iran*, (Editors: T. Stollner, R. Slotka, and A. Vatandoust), Deutsches Bergbau-Museum Bochum, Bochum 2004, s. 347.

32 Lincoln, a.g.e., s. 6; Sevgi Sarıkaya, Babil Kuneiform Tabletleri ile Antik Kaynaklar Işığında Media, Lydia ve Küçük Asya Fatihisi Büyük Kyros, *Mediterranean Journal of Humanities*, C. 1, S. 2, 2011, s. 196; Kuhrt, *The Persian Empire...*, s. 47; G. Buchanan Gray, *The Foundation and Extension of the Persian Empire*, *The Cambridge Ancient History*, Vol. IV, 1926, s. 5.

33 Cevad Hey’et, *Fars, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 12, 1995, s. 174-175; Dandamayev, a.g.e., s. 4.

34 Dandamayev, a.g.e., s. 5; Vallat, *Cyrus...*, s. 429; Gray, a.g.e., s. 6.

2. II. Kyros'un Ailesi

II. Kyros Silindir Kitabı'nda ve Ur ve Uruk şehirlerinde bulunan tuğlalar üzerindeki yazıtlarda kendisinin I. Kambises'in oğlu olduğunu ifade etmektedir.³⁵ Bu yazıtların dışında antik kaynaklar da bize II. Kyros'un ailesi hakkında bilgi vermektedir ancak verdikleri bilgilerde kesin bir birlik bulunmamaktadır. Herodotos, Ksenophon ve Sicilyalı Diodorus'a göre, II. Kyros'un babası I. Kambises'tir.³⁶ Yine bu üç yazara ve Platon'un Scholiası'na³⁷ göre annesi ise M.Ö. 28 Mayıs 585'te Lydialılar ve Medler arasında yapılan anlaşma sonucunda Lydia kralı Alyattes'in (M.Ö. 612-560) kızı Aryenis ile Med kralı Kyaksares'in (M.Ö. 625-585) oğlu olan Astyages'in (M.Ö. 585-550) evliliğinden doğan Mandane'dir.³⁸ Ktesias ve Nikolaos'a göre, Astyages asil ve güzel kızı Amytis'i tüm Med coğrafyasını çeyiz vermek suretiyle Med soyundan gelen Spitamas ile evlendirmiştir.³⁹ Berossos ise Astyages'in, kızını Babil Kralı Nabopolassar'ın (M.Ö. 626-605) oğlu Nabukadnezar'la (M.Ö. 604-562) evlendirdiğini söylemektedir.⁴⁰ Nikolaos'a göre, II. Kyros Pers halkının en aşağılık kabilelerinden Mardian'a mensup olan ve haydutlukla geçinen Atradates'in oğludur. Annesi Argoste ise yaşamını keçi çobanlığı yaparak sürdürmektedir.⁴¹

Görüldüğü üzere II. Kyros'un anne ve babasının kim olduğu konusunda antik yazarlar birbirinden farklı bilgiler vermektedir. Ancak II. Kyros'un kendisinin de belirttiği üzere babasının I. Kambises olduğu net bir şekilde öğrenilmektedir. Annesinin kim olduğu konusunda ise farklı bilgiler bulunmasından ötürü bu konuda kesin bir kanaat öne sürmek mümkün değildir. I. Kambises ile Mandane'nin evliliği Astyages ile II. Kyros arasında kan bağı kurmaya ve dolayısıyla II. Kyros'un Med tahtını ele geçişini meşru kılmaya yönelik anlatımlar olarak dikkat çekmektedir.⁴² Ayrıca bu durum Medler ile Persler arasındaki etnik ve kültürel akrabalığı düşündürmektedir.

II. Kyros'un kardeşi veya kardeşleri olup olmadığı konusunda arkeolojik ve epigrafik belgelerde ve antik dönem yazarlarının eserlerinde herhangi bilgi bulunmamaktadır. Karısı ve çocukları hakkındaki en doğru bilgiyi ise Herodotos ve Nabonidus Kroniği vermektedir. Herodotos'a göre, II. Kyros'un karısı Akamenidlerden Pharnaspes'in kızı Casandane'dir.⁴³ Nabonidus Kroniği'ne göre Kyros'un eşi (Nabonidus Kroniği'nde adı geçmemektedir) kralın Babil'i ele geçişinden önce Addaru ayının yirmi yedisinde (M.Ö. 20 Mart 538) ölmüştür ve ölümü neticesinde Nisan ayının üçüne (27 Mart 538) kadar yas

35 Finkel, a.g.m., s. 80; Briant, *From Cyrus...*, s. 43; Matt Waters, *Cyrus and the Medes*, *The World of Achaemenid Persia: History, Art and Society in Iran and the Ancient Near East*, (Edited by: John Curtis and St John Simpson), I.B.Tauris & Co Ltd, London-New York 2010, s. 65.

36 Herodotos, a.g.e., I. 107, 108, 111; Diodorus Siculus, *Diodorus of Sicily*, (English Translation by: C. H. Oldfather), Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 1935-1946, IX. 22; Ksenophon, a.g.e., I. 2.

37 Eski Yunan'da çeşitli konularda yapılmış açıklamalardan ve yorumlardan oluşan kitaplara verilen isim.

38 Herodotos, a.g.e., I. 74; Diodorus, a.g.e., IX. 22; Ksenophon, a.g.e., I. 2; Sevgi Sarıkaya, *Astyages ve Kroisos'un Sonu: Medler, Persler, Lydialılar*, *Aktüel Arkeoloji*, S. 25, 2012, s. 38.

39 Felix Jacoby, *Die Fragmente der griechischen Historiker*, E. J. Brill, Berlin and Leiden 1923-1958, FGrHist III C 688 F 9 (1) 'Ktesias' =Phot. Bib. 72. 36a9-37a25; FGrHist II A 90 F 66 (8) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

40 Sarıkaya, *Astyages ve Kroisos'un...*, s. 38; Dandamayev, a.g.e., s. 11.

41 Jacoby, a.g.e., FGrHist II A 90 F 66 (3) 'Nikolaos' =Const. Porph. de Insid. p. 23. 23.

42 Brosius, a.g.e., s. 42; Waters, *Cyrus...*, s. 65.

43 Herodotos, a.g.e., II. 1-III. 2-3.

tutulmuştur.⁴⁴ Herodotos, II. Kyros'un karısının ölümü üzerine büyük bir yas tuttuğunu ve egemenliği altındaki yerlerde yas tutulmasını istediğini söylemektedir.⁴⁵

Herodotos, ayrıca Mısırlıların II. Kyros'un Mısır Firavunu Amasis'in kızıyla evlenmek istediğini iddia ettiklerini belirtmekle birlikte onların bu söylediklerine katılmamaktadır. Bunun yanı sıra II. Kyros'un Massaget Kraliçesi Tomris'e evlilik teklifinde bulunduğunu ve Tomris'in bu teklifi kabul etmediğini belirtmektedir.⁴⁶ II. Kyros'un karısının kim olduğu konusunda bir diğer bilgi de Ktesias'tan gelmektedir. Ancak onun verdiği bilgi Herodotos'ta geçen bilgilerle uyuşmamaktadır. Ktesias, II. Kyros'un Astyages'i yenilgiye uğrattıktan sonra onun Spitamas ile evli olan kızı Amytis'i kendisine eş olarak aldığını söylemektedir.⁴⁷ Nabonidus Kroniği ile Herodotos'un verdiği bilgiler belli oranda örtüştüğü için II. Kyros'un eşinin Casandane olması güçlü bir olasılık olarak görünmektedir.

Nabonidus Kroniği'nde geçen bilgilere göre II. Kyros'un Kambises isminde bir oğlu vardır.⁴⁸ Herodotos'a göre ise II. Kyros'un, Casandane'dan Kambises ve Bardiya/Smerdis isimlerinde iki oğlu ve Atossa ile Artystone isimlerinde iki kızı vardır.⁴⁹ Artystone'un ismi Persepolis'te ortaya çıkarılan yirmi beş adet çivi yazılı metinde de geçmektedir. Artystone, isminin geçtiği metinlerden iki tanesinde "kraliyet ailesinin kadın mensubu" olarak tanımlanmaktadır.⁵⁰

Pers geleneklerinde aile içi evliliğin yasak olduğunu belirten Herodotos, II. Kambises'in bu yasağı devlet yargıçlarına başvurup değiştirerek önce büyük kız kardeşi Atossa, daha sonra da küçük kız kardeşi Artystone ile evlendiğini ve Mısır'da aralarında yaşanan bir tartışma yüzünden karısı Artystone'u öldürdüğünü söylemektedir.⁵¹ Herodotos ayrıca I. Darius'un Atossa ve Artystone ile evlendiğini ve Atossa'nın I. Darius ile evlenmeden önce kardeşi II Kambises'le, ardından da II. Kyros'un oğlu Bardiya/Smerdis ile adaş olan bir Mag⁵² ile evli olduğunu belirtmektedir.⁵³ I. Darius, böylece II. Kyros'un kızlarıyla evlenmek suretiyle kendisini doğrudan II. Kyros'un soyuna bağlamış ve siyasi gücün kraliyet ailesi içerisinde kalmasını sağlamıştır.

3. II. Kyros'un İsmi

II. Kyros'un ismi, Türkçede "Kyros"; Batı dillerinde "Cyrus"; Modern Farsçada "Kûruş" ve Rusçada ise "Kir" olarak geçmektedir. Kyros ismi Pers çivi yazısıyla "k^uur^uuş" şeklinde yazılmaktadır.⁵⁴ "u" eklemesi Pers çivi yazısının bir özelliğidir

44 Albert Kirk Grayson, *Assyrian and Babylonian Chronicles*, Eisenbrauns, Winona Lake, Indiana 2000, s. 110-111, tablette sütun 3, dize 22-23; Kuhrt, *The Persian Empire...*, s. 51; Matt Waters, *Cyrus and The Achaemenids*, *Iran*, Vol. 42, 2004, s. 92; Şervin Vekili, *Tarih-i Kuruş-u Hahamenişî*, Neşr-i Şuraferin, Tahran 1389, s. 123.

45 Herodotos, a.g.e., II. 1.

46 Herodotos, a.g.e., III. 2-I. 205.

47 Jacoby, a.g.e., FGrHist III C 688 F 9 (1) 'Ktesias' =Phot. Bib. 72. 36a9-37a25.

48 Kuhrt, *The Persian Empire...*, s. 51.

49 Herodotos, a.g.e., I. 208-IV. 165-166-VII. 78-III. 68-VII. 69.

50 Briant, *Cyrus...*, s. 10; Wiesehöfer, a.g.e., s. 111.

51 Herodotos, a.g.e., III. 31

52 Zerdüştîlik inancında din adamı sınıfını oluşturan Maglar, Herodotos'a göre Med boylarından biridir.

Bakınız: Herodotos, a.g.e., I. 101.

53 Herodotos, a.g.e., III. 88, 134-VII. 2, 82.

54 Kent, a.g.e., s. 13.

ve “ku”, “ru” gibi KÜ (konsonant-ünlü) hecelerdeki ünlüyü tanımlar (örneğin “ku” hecesindeki “u”). Son hece, dilbilgisi kurallarından dolayı kısa sesle okunmaktadır. Bu şartlar neticesinde uygun bir şekilde okunuşu ise ya iki hecedeki “u” harfinin de kısa olarak okunduğu “Kuruş” şeklinde ya da ilk hecedeki “u” harfinin uzun sesle, ikinci hecedeki “u” harfinin ise kısa sesle okunduğu “Kûruş” şeklindedir. İlk hecedeki “u” harfinin uzun sesle okunduğu “Kûruş”, bilim insanları tarafından Yunanca “Κυρος” ve İbranice “Koreş” (כּוֹרֶשׁ) göz önünde bulundurularak doğru bir okunuş olarak genel kabul görmüştür. Ancak daha sonraki Yunan yazımında Kyros ismi ilk hecesinde kısa sesle okunan “u” harfi bulunduğu şekliyle “Kōpoş” olarak yazılmıştır ve bu halinin daha doğru bir yazım olduğu benimsenmiştir. Bu anlayışa göre “Kōpoş”, iki hecesindeki “u” harfi kısa sesle okunan “Kuruş”un tam transkripsiyonudur. Çünkü ikinci hecedeki kısa “u” daha sonra “o” harfine dönüşmüştür ve Yunancada “v” harfi zaten hem “u” hem de “i” şeklinde seslendirilmektedir. Kyros isminin İbranicedeki halinin köken olarak “Kuruş” şeklinde olduğu görüşü ortaya atılmıştır. Bu görüşe göre, “Koreş” olarak yazılmasındaki amaç telaffuzunun kolay olmasını sağlamaktır.⁵⁵

Kyros ismi anlam açısından ele alındığında farklı anlamlandırmalarla karşılaşılmaktadır. Ktesias ve Plutarkhos’a göre, Kyros ismi Persçede “Güneş” anlamına gelmektedir.⁵⁶ Aynı bilgi Hesykhios tarafından da doğrulanmaktadır.⁵⁷ Günümüz bilim insanlarının bir kısmı bu ismin Hint-Avrupa etimolojisinde “doğmak” fiili kökünden ortaya çıktığını ve “genç”, “yiğit” anlamlarına geldiğini ileri sürerken⁵⁸ bir kısmı ise “tartışırken düşmanını aşağılayan” manasına geldiğini ifade etmektedir.⁵⁹ Orta Farsça (Pehlevice) ile Modern Farsçada “Güneş” anlamına gelen “خور” (hor) ve “خورشید” (horşîd) sözcüklerinin varlığı⁶⁰, Antikçağ yazarlarının bu konuda bahsettiklerini destekler niteliktedir. Şöyle ki, bahsi geçen sözcüklerin başındaki خ (kalın h) harfi Batı dillerindeki “kh” harflerinin birleşimine karşılık gelmektedir. Bu da Kyros isminin Antikçağ’daki yazılışındaki “krš” ünsüzleri ile horşîd kelimesindeki “hrš” ünsüzlerinin ilişkisini göstermektedir. İsmi anlamı dışında II. Kyros, tarihi başarıları ve bilim insanlarının çoğu tarafından kabul gören üstün karakteri dolayısıyla günümüzde “Büyük” sıfatıyla nitelendirilmektedir.

Kyros isminin etimolojik kökeni konusunda bir sonuca ulaşabilmek için ismin sözcük yapısına ve anlamına dikkat etmek gerekmektedir. Kyros ismi Babil çivi yazısıyla “Ku-ra-aş” şeklinde yazılmaktadır.⁶¹ Elamcada ise bu isim “Ku-raş” şeklinde geçmektedir ve muhtemelen Persçeye “Kuruş” şeklinde aktarılmıştır. Persçe “Kuruş” şeklinin III. Ur Dönemi’nde görülmesi ise bu ismin varlığını doğrulamaktadır.⁶² II. Kyros’un Silindir Kitabı’nda kendisini “Anşan şehrinin kralı” olarak tanımlaması ve Anşan’ın önceden

55 Wilhelm Eilers, *The Name of Cyrus*, *Acta Iranica*, Vol. 3, 1974, s. 4-5.

56 Plutarch, *Lives: Aratus-Artaxerxes-Galba-Otho*, (Translated by: Bernadotte Perrin), Vol. 11, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 1926, Artaxerxes, I. 2; FGrHist III C fr. 15.51; Sarıkaya, *Astyages ve Kroisos’un...*, s. 38.

57 Sarıkaya, *Babil Kuneiform...*, s. 196.

58 János Harmatta, *The Rise of the Old Persian Empire: Cyrus the Great*, *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*, Vol. 19, 1971, s. 5-6.

59 Rüdiger Schmitt, *Cyrus: The Name*, *Encyclopædia Iranica*, Vol. 6, 1993, s. 515-516.

60 Mehmet Kanar, *Farsça Dil Bilgisi, Konuşma, Çeviri Tekniği, Farsça-Türkçe/Türkçe-Farsça Sözlük*, Say Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2011, s. 481.

61 Eilers, a.g.m., s. 5.

62 Potts, a.g.m., s. 21-22; Eilers, a.g.m., s. 5.

Elam Krallığı'nın önemli bir şehri olması Kyros isminin etimolojik köken bakımından Elamca bir sözcük olabileceğini düşündürmektedir. Ancak bu düşüncenin doğruluğunu net şekilde ortaya koyacak bir kanıt henüz mevcut değildir.⁶³ Diğer yandan Kyros isminin anlamı konusunda gerek Antikçağ yazarlarının verdiği bilgiler gerekse Orta ve Modern Farsçadaki kullanımlar, Kyros isminin etimolojik köken açısından Persçeye daha yakın olduğunu göstermektedir.

II. Kyros'un ismi konusunda yapılan incelemeler bu ismin yalnızca şahıs ismi olarak kullanılmayıp çeşitli unsurlara da verildiğini göstermektedir. Eski Yunanlılar günümüzdeki Kura Nehri'ni, Kyros Nehri olarak isimlendirmişlerdir.⁶⁴ Strabon, Hermos'un (Gediz Irmağı) suladığı ovalardan birisinin Kyros Ovası olduğunu belirtmektedir.⁶⁵ Arrianos'a göre, Makedonya Kralı Büyük İskender, Orta Asya'daki kabilelerle savaşırken bu kabilelerin sığındığı Kyropolis isimindeki şehri II. Kyros'un kurduğunu ve bu yüzden bu şehrin diğer şehirlerden daha sağlam bir surla çevrildiğini söylemiştir.⁶⁶ Günümüzde Hindistan'ın başkenti Yeni Delhi yakınlarındaki Kurukşetra bölgesi ve yine Hindistan'ın Hastinapur bölgesinde yaklaşık olarak M.Ö. 1200 ile 800 tarihleri arasında hüküm sürmüş olan Kuru Krallığı, Kyros ismiyle ilişkilendirilen yerlerdendir.⁶⁷

Sonuç

Persler çeşitli boylardan meydana gelmektedir. Bu boylardan en soylusu Pasargadai boyudur. Pers kralları bu boyun Akamenes koluna mensuptur. Akamenes, Perslerin en eski atası olarak kabul edilmektedir ve bu yüzden Persler bilim insanları tarafından Akamenidler/Ahamenişler olarak da isimlendirilmektedir. Mevcut bilgiler Akamenid hanedanının, Teispes döneminde iki kola ayrıldığını göstermektedir. Bu kollardan ilki II. Kyros'un dâhil olduğu kol, ikincisi ise I. Darius'un yer aldığı koldur. Eldeki verilere göre II. Kyros'un soyağacının sırasıyla I. Kambises, I. Kyros, Teispes ve Akamenes şeklinde olduğu anlaşılmaktadır.

II. Kyros'un ailesi hakkında çelişkili bilgiler vardır. Özellikle annesinin kim olduğu konusunda kesin bir sonuca ulaşmak mümkün değildir. Bununla beraber II. Kyros'un kendi ifadesinde de geçmesi dolayısıyla I. Kambises'in II. Kyros'un babası olduğu net bir şekilde bellidir. II. Kyros'un kardeşi ya da kardeşleri olup olmadığı konusunda arkeolojik ve epigrafik belgelerde ve antik dönem yazarlarının eserlerinde herhangi bilgi bulunmamaktadır. II. Kyros'un eşine dair bilgilerde de farklılıklar söz konusudur. Ancak genel olarak kabul edilen görüş Casandane'nin II. Kyros'un eşi olduğudur. II. Kyros ile Casandane'nin evliliğinden Kambises ve Bardiya/Smerdis isimlerinde iki erkek, Atossa ile Artystone isimlerinde ise iki kız çocuk dünyaya gelmiştir.

63 Kuhrt, *The Persian Empire...*, s. 48; Potts, a.g.m., s. 22; Touraj Daryae, *Religion of Cyrus the Great, Cyrus the Great An Ancient Iranian King*, (Edited by: Touraj Daryae), Afshar Publishing, Santa Monica 2013, s. 16; Eilers, a.g.m., s. 5.

64 Eilers, a.g.m., s. 3-4.

65 Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası*, (Çev. Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2012, XIII. 4. 5.

66 Flavius Arrianos, *İskender'in Seferi (Aleksandrou Anabasis)*, (Çev. Furkan Akderin), Alfa Yayınları, İstanbul 2005, IV. 2. 2-3. 1.

67 Eilers, a.g.m., s. 8.

Antikçağ'a ait kaynaklarda Kyros isminin "Güneş" anlamına geldiği belirtilmektedir. Günümüzde yapılan çalışmalarda ise bu ismin "genç", "yiğit" ve "tartışırken düşmanını aşağılayan" gibi anlamlara geldiği ileri sürülmektedir. Bu konuda Antikçağ yazarlarının bahsettikleri ile Orta ve Modern Farsçadaki kullanımların örtüşmesi, Kyros isminin "Güneş" anlamına geldiğine dair güçlü bir olasılık sunmaktadır. Kyros isminin etimolojik kökeni konusunda Elamca ve Persçe olmak üzere iki dil öne çıkmaktadır. Bununla beraber Kyros isminin anlamı konusunda Antikçağ yazarlarının verdiği bilgiler ile Orta ve Modern Farsçadaki kullanımlar, Kyros isminin etimolojik kökeninin Elamcadan ziyade Persçeye dayandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca Kyros isminin sadece bir insan ismi olarak kullanılmadığı ve Antikçağ'da ırmak, ova ve şehir ismi olarak da kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Kaynakça

Arrianos, Flavius, İskender'in Seferi (*Aleksandrou Anabasis*), (Çev. Furkan Akderin), Alfa Yayınları, İstanbul 2005.

Bahar, Hasan, *Eskiçağ Uygarlıkları*, Kömen Yayınları, 2. Baskı, Konya 2011.

Briant, Pierre, Cyrus the Great, *Cyrus the Great An Ancient Iranian King*, (Edited by: Touraj Daryae), Afshar Publishing, Santa Monica 2013, s. 1-15.

Briant, Pierre, *From Cyrus to Alexander A History of the Persian Empire*, Eisenbrauns, Winona Lake, Indiana 2002.

Brosius, Maria, *Women in Ancient Persia 559-331 BC*, Clarendon Press, Oxford 1996.
Casabonne, Olivier, Akamenid İmparatorluğu. *Arkeoatlas*, S. 6, 2007, s. 20-35.

Dandamayev, M. A., *A Political History of the Achaemenid Empire*, E. J. Brill, Leiden 1989.

Daryae, Touraj, Religion of Cyrus the Great, *Cyrus the Great An Ancient Iranian King*, (Edited by: Touraj Daryae), Afshar Publishing, Santa Monica 2013, s. 16-27.

Diakov, V. ve Kovalev, S., İlkçağ Tarihi, (Çev. Özdemir İnce), Yordam Kitap Basın ve Yayın, C. 1, İstanbul 2008.

Eilers, Wilhelm, The Name of Cyrus, *Acta Iranica*, Vol. 3, 1974, s. 3-9.

Finkel, Irving, Translation of the Cyrus Cylinder, *Cyrus the Great An Ancient Iranian King*, (Edited by: Touraj Daryae), Afshar Publishing, Santa Monica 2013, s. 78-84.

Freeman, Charles, *Mısır Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları*, (Çev. Suat Kemal Angı), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2003.

Gray, G. Buchanan, The Foundation and Extension of the Persian Empire, *The Cambridge Ancient History*, Vol. IV, 1926, s. 1-25.

Grayson, Albert Kirk, *Assyrian and Babylonian Chronicles*, Eisenbrauns, Winona Lake, Indiana 2000.

Hansman, J., Anshan in the Median and Achaemenian Periods, *The Cambridge History of Iran*, Vol. 2, 1985, s. 25-35.

Harmatta, János, The Rise of the Old Persian Empire. Cyrus the Great, *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*, Vol. 19, 1971, s. 3-15.

Herodotos, *Herodot Tarihi*, (Çev. Müntekim Ökmen), Remzi Kitabevi, İstanbul 1983.
Hey'et, Cevad, Fars, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 12, 1995, s. 174-176.

Jacoby, Felix, *Die Fragmente der griechischen Historiker*, E. J. Brill, Berlin and Leiden 1923-1958.

Kanar, Mehmet, *Farsça Dil Bilgisi, Konuşma, Çeviri Tekniği, Farsça-Türkçe/Türkçe-Farsça Sözlük*, Say Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2011.

Kent, Roland G., *Old Persian: Grammar, Texts, Lexicon*, American Oriental Society, New Haven, Connecticut 1950.

Koch, Heidemarie, Medes and Persians, *Persian Antiques Splendor Mining Crafts and Archaeology in Ancient Iran*, (Editors: T. Stollner, R. Slotta, and A. Vatandoust), Deutsches Bergbau-Museum Bochum, Bochum 2004, s. 372-381.

Ksenophon, *Kyros'un Eğitimi (Kyrou Paideia)*, (Çev. Furkan Akderin), Alfa Yayınları, İstanbul 2007.

Kuhrt, Amelie, Pers İmparatorluğu, *Aktüel Arkeoloji*, S. 25, 2012, s. 22-37.

Kuhrt, Amelie, *Eskiçağ'da Yakındoğu Yaklaşık M.Ö. 3000-330*, (Çev. Dilek Şendil), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

Kuhrt, Amelie, *The Persian Empire: A Corpus of Sources from the Achaemenid Period*, Routledge, New York 2008.

Levine, Louis D., Geographical Studies in the Neo-Assyrian Zagros-II, *Iran*, Vol. 12, 1974, s. 99-124.

Lincoln, Religion, *Empire, and Torture: The Case of Achaemenian Persia, with a Postscript on Bruce Abu Ghraib*, The University of Chicago Press, Chicago & London 2007.

Mallory, J. P., *Hint-Avrupalıların İzinde*, (Çev. Müfit Günay), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2002.

Mansel, Arif Müfit, *Ege ve Yunan Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 9. Baskı, Ankara 2011.

Özçelik, Nazmi, İlk Çağ Tarihi ve Uygarlığı, Nobel Yayın Dağıtım, 5. Baskı, Ankara 2010.
Plutarch, *Lives: Aratus-Artaxerxes-Galba-Otho*, (Translated by: Bernadotte Perrin), Vol. 11, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 1926.

Polat, Gürcan, Anadolu'da Pers Heykeltıraşlığı, *Aktüel Arkeoloji*, S. 25, 2012, s. 78-89.

Potts, D. T., Cyrus the Great and the Kingdom of Anshan, *Birth of the Persian Empire*, (Edited by: Vesta Sarkhosh Curtis and Sarah Stewart), I.B.Tauris & Co Ltd, London-New York 2005, s. 7-28.

Sarıkaya, Sevgi, Astyages ve Kroisos'un Sonu: Medler, Persler, Lydialılar, *Aktüel Arkeoloji*, S. 25, 2012, s. 38-51.

Sarıkaya, Sevgi, Babil Kuneiform Tabletleri ile Antik Kaynaklar Işığında Media, Lydia ve Küçük Asya Fatihisi Büyük Kyros, *Mediterranean Journal of Humanities*, C. 1, S. 2, 2011, s. 195-211.

Schmitt, Rüdiger, Cyrus: The Name, *Encyclopædia Iranica*, Vol. 6, 1993, s. 515-516.

Siculus, Diodorus, *Diodorus of Sicily*, (English Translation by: C. H. Oldfather), Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 1935-1946.

Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası*, (Çev. Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2012.

Stronach, David, Cyrus and Pasargadae, *Cyrus the Great An Ancient Iranian King*, (Edited by: Touraj Daryae), Afshar Publishing, Santa Monica 2013, s. 53-77.

Sumner, William M., *Early Urban Life in the Land of Anshan: Excavations at Tal-e Malyan in the Highlands of Iran*, University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, Philadelphia 2003.

Vallat, François, Darius: Le Grand Roi, *Le Palais de Darius à Suse*, (Direction: Jean Perrot), Presses de l'université Paris-Sorbonne, Paris 2010, s. 50-73.

Vallat, François, Cyrus l'usurpateur, *Topoi*, Vol. 1, 1997, s. 423-434.

Van de Mieroop, Marc, *Antik Yakındoğu'nun Tarihi İÖ 3000-323*, (Çev. Sinem Gül), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2006.

Van der Spek, R. J., Cyrus the Great, Exiles and Foreign Gods: A Comparison of Assyrian and Persian Policies on Subject Nations, *Extraction and Control: Studies in Honor of Matthew W. Stolper*, (Edited by: Michael Kozuh, Wouter F. M. Henkelman, Charles E. Jones and Christopher Woods), Oriental Institute of the University of Chicago, Chicago 2014, s. 233-264.

Waters, Matt, Parsumas, Ansan, and Cyrus, *Elam and Persia*, (Edited by: Javier Álvarez-Mon and Mark B. Garrison), Eisenbrauns, Winona Lake, Indiana 2011, s. 285-296.

Waters, Matt, Cyrus and the Medes, *The World of Achaemenid Persia: History, Art and Society in Iran and the Ancient Near East*, (Edited by: John Curtis and St John Simpson), I.B.Tauris & Co Ltd, London-New York 2010, s. 63-71.

Waters, Matt, Cyrus and The Achaemenids, *Iran*, Vol. 42, 2004, s. 91-102.

Vekili, Şervin, *Tarih-i Kuruş-u Hahamenişî*, Neşr-i Şuraferin, Tahran 1389.

Wiesehöfer, Josef, *Antik Pers Tarihi*, (Çev. Mehmet Ali İnci), Telos Yayıncılık, İstanbul 2003.

EKLER

Resim-1: Antik Susa Şehrinin Kalıntıları

(http://oi.uchicago.edu/gallery/iran-aerial-surveyflights#11A1_72dpi.png)

Resim-2: Antik Anşan Şehrinin Kalıntıları

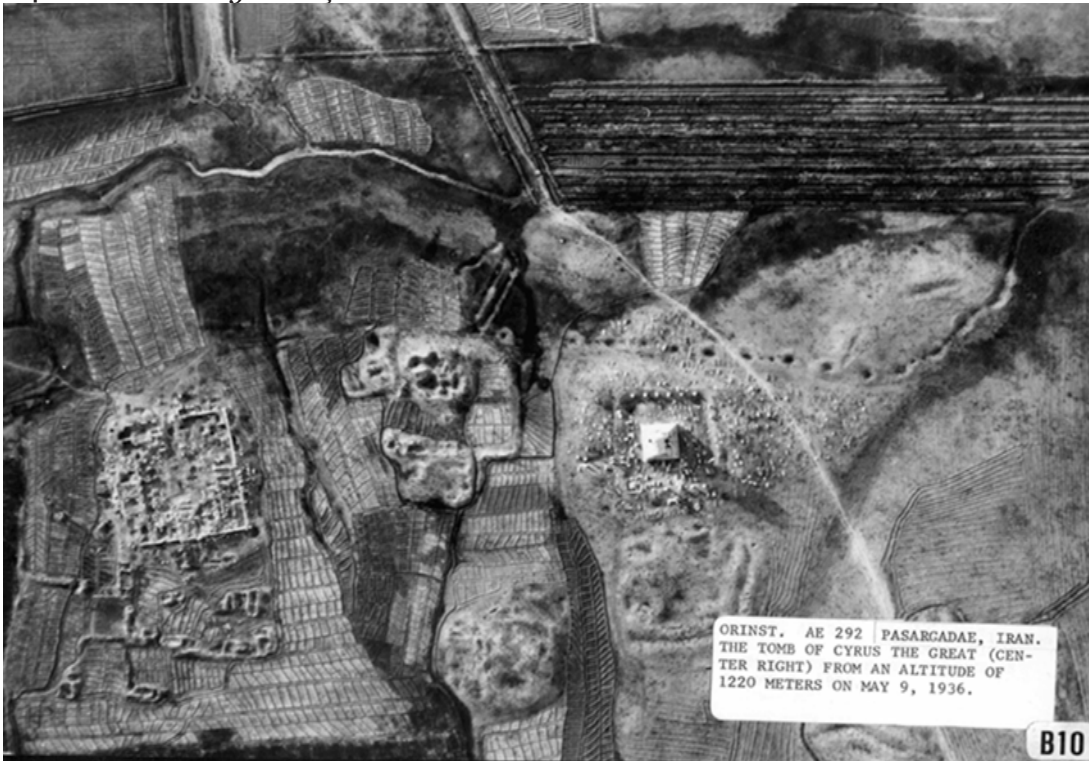
(<http://penn.museum/sites/malwebsite/>)

Resim-3: *I. Darius'un Behistun Kitabesi*

(<https://www.awesomestories.com/asset/view/Behistun-Inscription-Cuneiform-at-Bisitun-Persia>)

Resim-4: *Antik Pasargadai Şehrinin Kalıntıları*

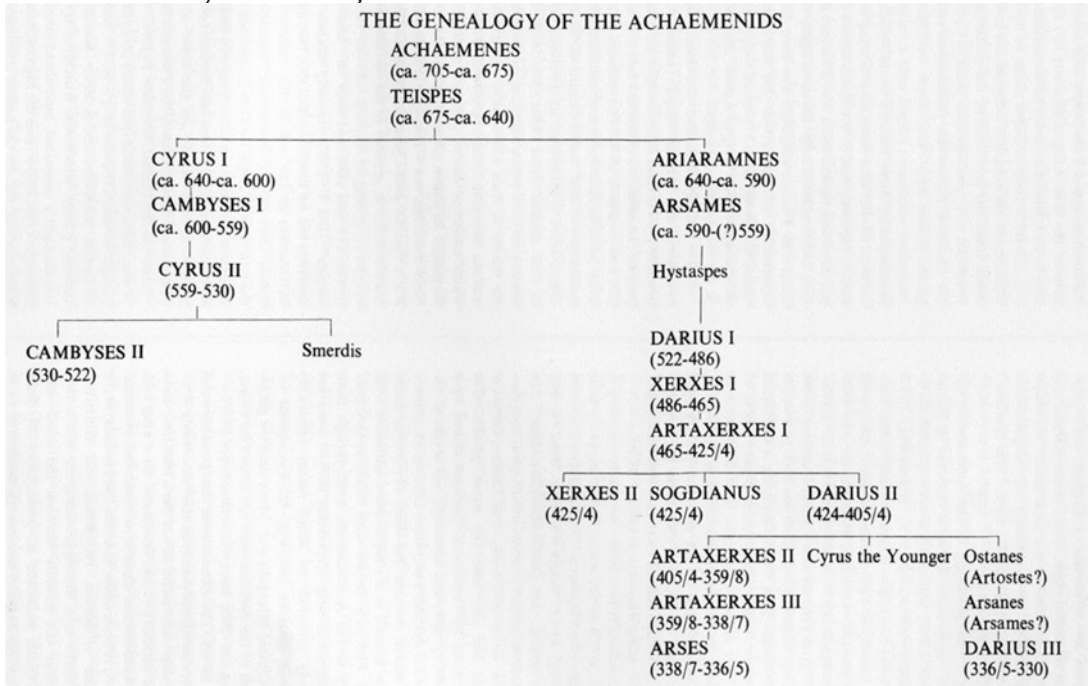
(http://oi.uchicago.edu/gallery/iran-aerial-survey-flights#10B10_72dpi.png)

Resim-5: II. Kyros'un Silindir Kitabesi

(© Trustees of the British Museum)

Resim-6: Akamenid/Ahameniş Hanedanı

(http://www.iranicaonline.org/uploads/files/achaemenid_dynasty_tab4_updated.jpg)